

Tema broja: REGIONALNA SARADNJA

REGIONALNA SARADNJA TUŽILAŠTAVA ZA RATNE ZLOČINE

PRIRODNA UPUĆENOST

Bogdan Stanković *Zamenik tužioca za ratne zločine*

Tužilaštva Srbije, Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine bila su prirodno upućena na međusobnu saradnju. Međutim, nedostatak hrabrosti i političke volje u vremenu neposredno nakon završetka sukoba kada su sećanja na stravične zločine još bila sveža, stalno su odlagali početak neophodne saradnje

Istraživanje ratnih zločina, otkrivanje njihovih počinilaca i svih okolnosti pod kojima su ti zločini počinjeni, veoma je težak zadatok. Složenost ovog posla proizilazi iz vremenske distance koja realno postoji između počinjenja zločina i današnjeg vremena u kome mi pokušavamo da nađemo dokaze tih zločina. Takođe treba imati na umu da većina takvih krivičnih dela predstavlja zločine velikih razmara, obično s velikim brojem žrtava i s više izvršilaca. Često su zločini prikrivani, dokumentacija uništavana ili falsifikovana, a materijalni dokazi premeštani.

Nakon raspada Jugoslavije pretežan broj mesta zločina ostao je na teritoriji republika bivše Jugoslavije i na Kosovu, gde državni organi Srbije i Crne Gore nemaju jurisdikcije. U takvoj situaciji tužilaštva, kako Srbije, tako i Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine, bila su prirodno upućena na međusobnu saradnju. Međutim, nedostatak hrabrosti i političke volje u vremenu neposredno nakon završetka sukoba kada su sećanja na stravične zločine još bila sveža, stalno su odlagali početak neophodne saradnje između ovih organa.

Saradnja, odnosno pomoć koju međusobno jedni drugima pružaju pravosudni organi različitih država po svojoj pravnoj prirodi ulazi u okvire međunarodne pravne pomoći.

Međunarodnopravna pomoć

Na osnovu Zakonika o krivičnom postupku koji važi u Srbiji i Crnoj Gori propisano je da će se pružanje međunarodne pravne pomoći obavljati na osnovu multilateralnih i bilateralnih sporazuma, kao i odredbama ZKP, u slučajevima kada prethodno navedeni sporazumi ne postoje ili ne regulišu konkretno pitanje.

U odnosima Republike Hrvatske i Državne zajednice SCG, u vezi sa ustupanjem postupaka, relevantne su Evropska konvencija o međusobnoj pomoći u krivičnim stvarima, kao i bilateralni sporazum između SRJ i Republike Hrvatske o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima. Slična situacija je i u odnosima između Srbije i Crne Gore i Bosne i Hercegovine koja je pre izvesnog vremena takođe ratifikovala Evropsku konvenciju o međusobnoj pravnoj pomoći. Ugovor između Srbije i Crne Gore i Bosne i Hercegovine o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima je potpisana i što se tiče Srbije i Crne Gore ratifikacija je u skupštinskoj proceduri.

Kako ugovor sa Hrvatskom, tako i ugovor sa Bosnom i Hercegovinom, sadrži odredbe o ustupanju krivičnog gonjenja koje se primenjuju i na postupke protiv učinilaca ratnih zločina. Veliki deo pitanja međunarodne pravne pomoći, recimo izvršenje pojedinih procesnih radnji kao što su saslušanje okrivljenog, svedoka ili veštaka, ili sprovođenja uviđaja, u praksi nisu više sporni i počeli su prilično redovno da se obavljaju. Takođe ono što se primećuje jeste da novoformirana praksa govori da države dozvoljavaju prisustvo radnjama pravne pomoći organima države zamolnice. Ovakva međunarodnopravna pomoć jedan je od osnova i za ustupanje predmeta ratnih zločina između država jer je evidentno da bez pristupa kvalitetnim dokazima koji se nalaze na području raznih država puko formalno ustupanje predmeta neće imati preterane rezultate.

S obzirom da bi se u ovoj oblasti oslanjali na pomenute ugovore, uspeh ustupanja postupaka za ratne zločine u velikoj meri zavisi od njihove efikasne implementacije od strane državnih organa svih zemalja.

Promena raspoloženja

Evidentna je promena raspoloženja među najvišim državnim organima svih država koji su u poslednje vreme učinili mnogo na stvaranju uslova za efikasnije funkcionisanje postupka međunarodnopravne

pomoći. Takođe treba istaći i razumevanje na koje su pravosudni organi naišli kod predstavnika Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju, koji su i organizatori mnogih sastanaka između pravosuđa zemalja iz regiona.

Očigledno je da su u poslednje vreme državni organi zemalja u regionu, između ostalog i tužilaštva, najzad učinili korak napred u isticanju neophodnosti regionalne saradnje u istraživanju ratnih zločina. Od koristi je bila i činjenica što je problem suđenja za ratne zločine zajednički svim državama u regionu, tako da je i sa te strane bilo manje otpora saradnji.

Postupak koji države prilikom podnošenja zahteva za međunarodnu pravnu pomoć moraju poštovati ogleda se u podnošenju pismene zamolnice. Zamolnica se u propisanoj formi podnosi nadležnom ministarstvu u zemlji od koje se pomoć traži, a još je u Evropskoj konvenciji o pomoći u krivičnim stvarima u članu 15. stav 2. propisano da u slučaju hitnosti zamolnica može biti poslata direktno pravosudnim organima.

Pristup svedocima

Kada govorimo o pristupu svedocima, postupak međunarodne pravne pomoći je jako važan jer je iz dosadašnjeg iskustva nesporno da svedoci vrlo retko žele da se u pretkrivičnom postupku, ili fazi istrage, odazivaju na pozive pravosudnih organa druge države.

Dosadašnja međunarodna pravna pomoć između republika bivše Jugoslavije tekla je ovako predviđenom procedurom, tako da je tokom sudskega postupka koji se vodi za zločine počinjene u Ovčari, kao što je javnosti već poznato, nekoliko svedoka pred sudske organima u Hrvatskoj davalno iskaze u prisustvu istražnog sudije Veća za ratne zločine iz Beograda. U kasnijem toku postupka ti isti svedoci pojavili su se i kao svedoci na glavnom pretresu.

Veliki napredak zabeležen je u poslednje vreme kada se pravosudnim organima države molioca dozvoljavalo prisustvo radnjama pravne pomoći na teritoriji druge države. Saglasnost za prisustvo, po ugovoru između Savezne Republike Jugoslavije i Republike Hrvatske o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima, daje Ministarstvo pravde Srbije ili Hrvatske i to je regulisano članom 25. konvencije. Ova odredba je od velikog značaja i toga su posebno svesni tužioци i istražne sudije jer postoji velika prednost kada saslušaju svedoka prisustvuju i oni koji će kasnije procesuirati slučaj. Prednost je u tome što, bez obzira na pitanja koja se eventualno postave, uvek postoji mogućnost da se neposredno reaguje na neke nove činjenice koje pomene svedok, a koje mogu imati uticaj na kasniji tok postupka. Istražni sudija koji postupa po zahtevu za pravnu pomoć, kome nisu poznate sve činjenice iz predmeta, ni pored najbolje volje ne može u takvim situacijama da reaguje na najbolji način.

Mesto zločina

Što se tiče pristupa mestu zločina, postoji više predviđenih procesnih radnji koje mogu biti od značaja za kasniji tok postupka. Mislim pre svega na prisustvo pri vršenju uviđaja, zatim prisustovanje pretresu prostorija ili zapleni predmeta. Ove radnje nisu sporne jer su, pored toga što su navedene u pojedinim bilateralnim sporazumima, navedene i posebno u okviru člana 531 ZKP-a koji propisuje koje procesne radnje obuhvata međunarodna krivično-pravna pomoć.

Pristup mestu zločina izgleda da ima veću važnost nego što se to pokazalo u praksi. Naime, veliki broj mesta zločina otkrili su i obradili u proteklih deset godina organi Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju. Poznato je da su mešovite ekipe eksperata, pre svega patolozi, antropolozi i veštaci medicinske struke već u dobroj meri izvršili analizu i fiksiranje svih relevantnih dokaza koji su se mogli pronaći na mestu izvršenja zločina. Izveštaje ovih eksperata tužilaštva zemalja u regionu dobijaju od Tužilaštva MKTJ i koriste ih u istragama koje trenutno vodimo. Ovi izveštaji su uglavnom izrađeni uz pomoć najsavremenijih metoda koje se trenutno koriste u svetu, i sadrže sve ono što nam može koristiti u jednom postupku za ratne zločine. Ponovno prikupljanje ili provera već prikupljenih dokaza sa lica mesta ne bi bili celishodni i vodili bi odugovlačenju krivičnog postupka.

Memorandumi

I pored svega ovoga, priroda istrage ratnih zločina zahtevala je iznalaženje još efikasnijih mehanizama saradnje između tužilaštava zemalja u regionu, koji neće zahtevati složenu proceduru u koju je obično uključeno više državnih organa. Republički javni tužilac Srbije i Tužilac za ratne zločine potpisali su sa Glavnim državnim odvjetništvom Republike Hrvatske, početkom februara 2005. godine, Memorandum o saglasnosti i o unapređenju saradnje u borbi protiv svih oblika teškog kriminala. Memorandum iste sadržine potписан je 1. jula 2005. godine i između tužilaštava Srbije i Bosne i Hercegovine.

Ovaj sporazum se odnosi na kontakte stručnih organa koji se u najvećoj meri tiču poboljšanja saradnje u okviru predkrivičnog postupka. Saradnja se, između ostalog, sastoji u razmeni obaveštenja, izveštaja, dokumenata, uključujući predistraže izjave osumnjičenih ili drugih osoba, kao i razmeni informacija koje omogućuju ili doprinose u istraživanju ili sprečavanju kriminalnih delatnosti.

Dosadašnja iskustva u primeni Memoranduma ukazuju da je bilo potpuno opravdano njegovo potpisivanje. Tužilaštvo za ratne zločine je pomoglo Županijskom odvjetništvu u Splitu oko pristupa svedocima vezanim za postupak koji oni vode protiv izvršilaca krivičnih dela ratnih zločina u zatvoru «Lora», obezbeđujući tehničke i ostale pretpostavke za uspešan rad. Svedoci smo da su ove žrtve, kao rezultat saradnje tužilaštava, ali i drugih državnih organa, pre nekoliko nedelja otišle i svedočile na suđenju, što je izazvalo vrlo pozitivne reakcije u hrvatskoj javnosti koja, kao i naša, nije bila dovoljno upoznata sa počinjenim zločinima. Takođe, Tužilaštvo za ratne zločine zatražilo je pomoć od Državnog odvjetništva Republike Hrvatske, odnosno od odvjetništva koje oni odrede, oko pomoći našem Tužilaštvu vezano za događaje u Vukovaru i Sloveniji.

Uzlazna putanja

Danas Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije dnevno dobija zahteve od kolega iz Hrvatske i Bosne. Nivo saradnje i uspostavljene komunikacije ukazuju da će uzajamna pomoć u prekrivičnom postupku između nadležnih organa Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine i Republike Srbije ići uzlaznom putanjom i u potpunosti ostvariti očekivane ciljeve.

Kao neophodnost u istraživanju ratnih zločina javlja se i pitanje bolje saradnje organa unutrašnjih poslova zemalja u regionu koje se bave istraživanjem ratnih zločina, kao i odgovarajućih službi zaduženih za podršku i zaštitu svedocima i oštećenima, što treba verifikovati određenim memorandumima ili sličnim sporazumima.